

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЄВГЕНА ГРЕБІНКИ

(до 200-річчя від дня народження письменника, педагога, видавця)

*Олександр МІХНО,
канд. пед. наук, провідний науковий співробітник
Педагогічного музею НАПН України*

Анотація. У статті визначено передумови формування педагогічного таланту Євгена Гребінки, висвітлено викладацьку діяльність письменника у Петербурзі та втілення його педагогічних поглядів у художніх творах.

Ключові слова: Євген Гребінка, педагогічні погляди, викладацька діяльність, літературна творчість.

На сучасному етапі розвитку та активного реформування вітчизняної освіти проблема її гуманізації стає очевидною домінантою педагогічного процесу. Водночас простежується тенденція реалізації гуманістично орієнтованої педагогічної парадигми на основі забезпечення історичної спадкоємності з вітчизняними культурними традиціями. Реалії цього процесу вимагають ґрунтовного опрацювання наявних у арсеналі педагогічної думки матеріалів, що містять яскраво виражену гуманістичну спрямованість. Беззаперечним є факт, що новітні інноваційні науково-педагогічні теорії і технології знаходять своє опертя в минулому, оскільки джерелом духовності нації є історична пам'ять. Зважаючи на це, назріла потреба у перегляді та переосмисленні прогресивної класичної спадщини відомих діячів вітчизняної культури.

Особливий інтерес викликають ті історичні періоди, коли відбувалися кардинальні соціальні і культурні реформи, що впливали на вітчизняну освітню політику. Саме такою епохою була перша половина XIX століття, коли значну роль у розвитку вітчизняної культури, зокрема освіти, відіграла особистість письменника, педагога, видавця, громадського діяча, яким була вписана самотня сторінка в історію українського національного відродження – Євгена Павловича Гребінки (1812-1848).

Мета статті – висвітлити передумови формування педагогічного таланту Євгена Гребінки, наставницьку та викладацьку діяльність письменника, а також втілення його педагогічних ідей у художніх творах.

Кількість праць, присвячених життєвому і творчому шляху Є. Гребінки, становить близько п'ятдесяти робіт (серед яких статті, дописи, кілька брошур і книг) [3]. За останні півтора десяти років неодноразово видавалися книги творів письменника з оглядовими вступними статтями. Їх авторами у різний час були М. Михайлов (1862, 1902), Є. Кирилюк (1930), М. Новицький (1935), О. Дьяченко (1954), С. Зубков (1959, 1988) та ін. Окремі дослідження здійснено І. Гуріним, Л. Селівановою, С. Зубковим, Б. Деркачем (серед досліджень останніх років – праці О. Брайка, Л. Задорожної, А. Косицина, Ю. Сироти). Однак, незважаючи на таку кількість праць, освітня діяльність Є. Гребінки та його педагогічні погляди залишаються недослідженими.

Життя Є. Гребінки було коротким, але надзвичайно яскравим, насиченим справді неординарними подіями та доленосними зустрічами. Народився Євген Павлович Гребінка 2 лютого 1812 року в с. Убіжище поблизу Пирятина на Полтавщині в сім'ї дрібного поміщика – відставного офіцера. Мати письменника походила зі звитяжного запорозького роду Чайковських. Окрім Євгена, в сім'ї росли ще четверо синів і донька від першого шлюбу батька.

Родинне виховання у поєднанні з розкішною українською природою – це перший педагогічний світ письменника. Безсумнівно, саме тоді, в дитячі роки, закладалося підґрунтя для розвитку педагогічного хисту майбутнього класика літератури. Усвідомлюючи роль і значення краси рідного краю для свого духовного формування, Є. Гребінка не один раз із великим пієтетом оспівуватиме його у своїх творах. Підтримала і розвинула в ньому потяг до цієї краси його нянька, звичайна українська селянка; вдячний за це, Є. Гребінка згодом влаштує долю її сина.

Перший учитель Є. Гребінки – Павло Іванович Гуслистий – докладав чимало зусиль, щоб дати належну підготовку своєму учневі до вступу в Ніжинську гімназію вищих наук. Це був один з кращих тогочасних навчальних

закладів. Директор гімназії І. Орлай прагнув упровадити в навчально-виховний процес методи швейцарського педагога Й. Г. Песталоцці, вельми популярного тоді в Європі. Головним постулатом навчання, за Й. Г. Песталоцці, було взаєморозуміння учнів і вчителів. Підбираючи штат викладачів, І. Орлай намагався передусім знайти людей освічених, розумних, які виявили себе не лише у викладанні, а й в інших видах творчої діяльності, здатних вивести своїх вихованців на широку дорогу загальноєвропейської культури. Йому вдалося запросити на роботу таких талановитих педагогів, як М. Білоусов, С. Андрущенко, Ф. Зінгер, І. Ландражин, І. Кулжинський.

У центрі уваги педагогічного колективу Ніжинської гімназії перебували питання організації навчально-виховного процесу, змісту, рівня та методики викладання. І. Орлай прагнув, щоб шкільні предмети відображали тогочасний рівень знань, закликав учителів удосконалювати свої дидактичні прийоми, був проти зубріння, відстоював принципи послідовності та логіки викладу, закликав не переобтяжувати навчальний процес зайвим матеріалом. Директор став практикувати позаурочні заняття, що стимулювали індивідуальні творчі нахили учнів. У гімназії діяли театр (з 1824 р.), хор, що, звісно, сприяло розвитку різноманітних здібностей вихованців [6]. Як бачимо, навчання у гімназії було побудовано із застосуванням передових принципів, форм і методів, що забезпечувало формування всебічно розвиненої, освіченої особистості.

В гімназії, як і в більшості тодішніх державних навчальних закладів, вихованці, які відчували схильність до літературних занять, не раз бралися видавати рукописні журнали. Один з таких журналів видавав Є. Гребінка, наповнюючи кожний щотижневий номер його майже виключно своїми віршами та прозою. Вірші були здебільшого сатиричні, і за мету їх дотепів та насмішок правили переважно студенти-математики. Потім Є. Гребінка брав участь у виданні іншого журналу, який редагував його товариш, згодом професор Київського університету В. Домбровський, під хитрим міфологічним заголовком «Аматузія».

Характерно, що в перші роки навчання в гімназії Є. Гребінка виявляє особливий інтерес до малювання. І хоча художником він не став, однак жага малярської творчості, найімовірніше, розбудила творчу індивідуальність у юній особистості, стала збудником інтересу Є. Гребінки до літератури.

Навчання у Ніжинській гімназії вищих наук (1825-1831 рр.) – винятково важливий етап у становленні майбутнього письменника і педагога, адже навчальний заклад не лише забезпечує належний рівень оволодіння студентом багатьма навчальними дисциплінами, а й формує з нього творчу особистість.

Закінчивши гімназію 1831 року, Є. Гребінка три місяці перебуває на військовій службі у складі резервного 8-го Малоросійського козачого полку. Після розформування полку він повертається в рідне Убіжище, де проводить наступні (до 1834 р.) роки – час, який біографи письменника вважають зужитим на марноту світського життя. Ці роки остаточно переконують Є. Гребінку в тому, що вдоволення матеріальною і водночас позірною гранню життя – не для нього, його вабить можливість виявити себе у творчості; окрім того, батько, Павло Іванович, вимріював для свого сина кар'єру на викладацькій роботі: він бачив Євгена професором [2, с. 13]. Отже, Є. Гребінка вирішує їхати до Петербурга.

Відзначимо, що Петербург 30-х та початку 40-х років XIX ст. був справжнім культурним та інтелектуальним центром великої імперії, який притягав творчі енергії. Справді, столиця і тоді, і тепер – чарівний магніт для всіх молодих обдарувань, притягальна сила для надій, зухвальств і навіть для нахабств. Треба визнати, що переїзд до Петербурга був цілком виправданим кроком і досить скоро дав свої плоди. Саме в Петербурзі повною мірою розкрився письменницький талант Є. Гребінки. Там він зблизився з багатьма діячами російської та української культури, що дало йому можливість публікувати свої твори на сторінках петербурзької періодики. Його першою серйозною публікацією стали уривки перекладу українською мовою пушкінської «Полтави». Роботу над перекладом Є. Гребінка розпочав ще у Ніжині в 1829 році, а закінчив лише через шість років, у 1835-му. Переклад

друкувався уривками в «Московском телеграфі» і «Утренней звезді». В 1836 році він вийшов окремою книгою з посвятою О.С. Пушкіну. За деякими свідченнями, сам О. Пушкін високо оцінив цей переклад і навіть мав намір перекласти російською деякі байки Є. Гребінки [8, с. 24].

«Малороссийские приказки» (1834) були першою книгою у творчій біографії Є. Гребінки. Блискуче написані українською, вони стали дійсним вкладом автора у формування української літературної мови. Варто наголосити, що ними письменник відкрив російській громадськості новий погляд на українську словесність. Уже тоді про нього заговорили як про національного поета-байкаря, а три роки потому, коли була надрукована його друга книга – «Рассказы пирятинца» (1837), написана російською, про Є. Гребінку заговорили вже як про письменника, безперечно, відомого.

Саме у Петербурзі починається активний період його творчої діяльності. Є. Гребінка відвідує літературні салони, вечори, де знайомиться з П. Плетньовим, О. Пушкіним, В. Белінським, В. Далем, І. Панаєвим, В. Бенедиктовим. Зустрічався Гребінка й з В. Жуковським, Д. Григоровичем, І. Криловим, К. Брюлловим, О. Венеціановим, М. Віельгорським. Зазначимо, що більшість його нових петербурзьких знайомих займалася педагогічною діяльністю, відтак спілкування у такому колі сприяло розвитку як літературного, так і педагогічного таланту письменника.

Вагомими є заслуги Є. Гребінки – громадського діяча, який чимало зробив для організації українського літературного життя та підтримки рідного слова. Відомими є декілька важливих для України культурних проєктів, зініційованих особисто Є. Гребінкою (зокрема, видання літературного додатка українською мовою до журналу «Отечественные записки»; на жаль, цей задум практично не був реалізований). Без перебільшення, історичною віхою для української літератури став вихід у світ альманаху «Ластівка» (1841), де були надруковані твори Т. Шевченка, І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, Л. Боровиковського, В. Забіли, П. Куліша, і, звісно, самого Євгена Гребінки. Ідею альманаху він виношував багато років. Цим виданням письменник засвідчив

Петербургу – а разом з ним і усій культурній громадськості Росії – існування самотньої української літератури.

Однак, безперечно, в історії України Євген Павлович Гребінка назавжди залишиться насамперед як людина, за чиєї прямої ініціативи, безпосередньої матеріальної та моральної підтримки був підготовлений до друку й виданий у 1840 році «Кобзар» Т. Шевченка. Є. Гребінка власноруч носив рукопис у цензурний комітет. До того ж, іще раніше, 1838 року, він став одним з ініціаторів звільнення Шевченка з кріпацтва, постійно допомагав йому матеріально на перших порах, сам енциклопедично освічений, він підбирав для його освіти потрібні корисні книжки, знайомив з петербурзькими літераторами. Від Євгена Павловича, який щойно видав свої українські байки та розвивав широку організаційну діяльність по об'єднанню літераторів, які творили українською мовою, Т. Шевченко дістав гарячу підтримку своїм першим поетичним спробам. Є. Гребінка, таким чином, був не лише серед перших наставників та добровільних вчителів талановитого юнака, але й видавцем його творів.

Отже, маємо три іпостасі ролі Є. Гребінки в долі Т. Шевченка – забезпечення належною для освіти літературою, розстановка належних акцентів у здобутих знаннях, уведення в коло талановитих та ерудованих людей [2, с. 21]. Це наставництво Є. Гребінки над молодим Т. Шевченком не лише поглиблювало і взаємозбагачувало їхні особистості, що надзвичайно важливо, але й – що найголовніше! – відкрило нові обрії перед Шевченком як майбутнім національним поетом.

У Петербурзі Є. Гребінка професійно займається викладацькою діяльністю. Письменник був переконаний у тому, що у літератури – особливий статус. Вона естетично перетворює людину, дає ґрунт для духовного зростання. Зауважимо, що таку ж роль Є. Гребінка відводить собі й у житті, не лише творчо реалізуючись як письменник, але й професійно – як учитель словесності. Не випадково у своїй ранній творчості він передусім звертається саме до жанру байки, до творів, які викривають людські пороки.

За свідченням першого біографа письменника М. Михайлова, Є. Гребінка завдяки рекомендаційним листам та випадку 1 лютого 1834 року влаштовується чиновником Комісії духовних училищ. Цю посаду він згодом полишає і починає працювати викладачем у різних, переважно військових навчальних закладах Петербурга: Дворянському полку, Другому кадетському корпусі, Інституті корпусу гірничих інженерів, Морському кадетському корпусі [5].

Цю сторінку життя Є. Гребінки М. Михайлов характеризує так: «Колишні учні Гребінки переказували теплі, сповнені любові й почуття розповіді про свого покійного вчителя... Такий само добрий, так само лагідний і симпатичний був Євген Павлович і в ролі учителя, як у своєму домашньому житті і в колі своїх знайомих. Із любові до літератури він заохочував учнів своїх до літературних занять – зрозуміло, тих, у кого помічав нахил і любов до справи... Часто траплялось, що він не зумів стримувати бажання поділитись із юними слухачами якоюсь визначною літературною новиною й, облишивши оповідь про колишні долі російського слова або які-небудь граматичні пояснення, із натхненням читав або новий вірш, або прозовий уривок. Так він прочитав не одну з пісень Кольцова, не один із віршів Лермонтова, не один уривок Гоголя.

Як приклад терпеливості й лагідності Євгена Павловича варто згадати, що він ніколи не приструнчував пустунів у своєму класі й ніколи не скаржився на них начальству. Він звичайно звертався до учня тільки лише з такими тихими словами: «Ви нездужаєте, вам би треба в лікарню». І ці слова діяли краще за усілякі погрози та покарання» [5, с. 87].

Звертається до цієї сторінки діяльності Є. Гребінки дослідниця його творчості Олена Пчілка: «Говорячи про Гребінку, – зазначає вона, – не можна минуть і його праці педагогічної. Учителюючи у Петербурзі, в кадетському корпусі, Гребінка відзначався простим, щирим поведінням з учнями й товаришами; подаючи своїм учням шкільну науку (руська мова й словесности), Гребінка не заводив ніякої формалістики, дбав не лише про те, щоб учні знали «букву» науки, а й про те, щоб вони розвивали й свою умислову здатність; часто давав їм писати «сочиненія», а в тім писанню бажав бачити їх вільну думку,

подану в гарному вислові. Розбираючи ті «сочиненія», Гребінка не чіплявся до дрібниць, а брав на увагу зміст цілої праці й головні її прикмети, та обмірковував усе – разом з учнями, в класі; мову свою при тім пересипав властивим йому веселим гумором; отже, добродушне вказування якоїсь хиби в своєму писанні учень приймав до відома – без образи й гіркого почуття» [7].

Звернімо увагу на ту важливо обставину, що в умовах миколаївської реакції дуже непросто було в навчальних закладах країни пропагувати передові думки свого часу, зокрема з питань літератури та методів її викладання, а також педагогіки. З цього погляду дуже показове свідчення сучасника і друга Є. Гребінки П. Єршова (автора популярної і нині казки «Коник-Горбоконики»), тоді викладача Тобольської гімназії: «У нас, братику, – писав він Гребінці, – така суворість, що викладачу не вільно мати власну думку, інакше назвуть мало не бунтівником» [11, с. 73]. Все ж Є. Гребінка завдяки своїй енциклопедичній освіті та начитаності, знанню сучасності, перебуванню в оточенні прогресивних діячів науки і культури, сформувався як передовий педагог. Яскравим підтвердженням цього є мемуари його колишнього учня у Другому кадетському корпусі О. Сурожевського, який опублікував на сторінках «Исторического вестника» спогади про свого вчителя.

«Пригадую, читаючи твір Потоцького 2-го, – згадує мемуарист, – він (Гребінка – *О.М.*) натрапив на таку фразу: описувалося наше гуляння на березі річки Жданівки. Потоцький писав: «Незворушна тиша панувала всюди, вітерець злегка обдував наші вдоволені обличчя... і лише корова, сумно задумавшись, жувала біля паркану сіно... Ну, а скажіть мені, пане Потоцький, чому вона задумалася, та ще й сумно? – запитував Гребінка. – Ось і не знаєте! Та тому вона сумно задумалась, – повторював він, – що, ймовірно, або сіна було мало, або сіно було поганим.

Загальний регіт вторував цим словам, сам Гребінка був дуже задоволений і добродушно посміхався. Ось подібного роду зауваження завжди робив Гребінка під час розбору наших творів» [9, с. 818–819].

У своїх спогадах О. Сурожевський подає словесний портрет Є. Гребінки: був він «більш ніж середнього зросту, пропорційної статури, не огрядний, але й не худий, тримався прямо», «завжди був одягнутий, як франт; густе волосся його було закинута назад, без хохла, що був тоді в моді. Від проділу, часто недбалого, волосся прямо спускалося на вилиці і не заверталось на лоб, що теж тоді було модно»; «ми, кадети, завжди милувалися блискучими чобітьми Гребінки, що вузько обтягували його ноги...» [9, с. 816].

Як бачимо, Є. Гребінка на сторінках «Исторического вестника» постає насамперед людиною, комунікабельною, веселою і життєрадісною. О. Сурожевський згадує його не як письменника, а як людину, яка навчала його грамотності, запрошувала до себе додому – на літературні вечори – своїх учнів, кадетів [9, с. 828].

У викладання словесності Є. Гребінка вносив багато творчого елемента, привчаючи своїх учнів складати експромти, писати твори на теми з повсякденного життя, описувати власні спостереження. Гребінка-вчитель докладно аналізував учнівські твори, навчаючи вихованців висловлювати свої думки чітко, простою мовою, без прикрас та словесних штампів, які затуманювали думку.

Спеціальних досліджень на педагогічні теми Є. Гребінка не писав. Але свої думки з питань навчання і виховання він висловив у літературній творчості, неодноразово повертаючись до цієї проблеми в художніх образах; у своїх творах він критично подав форми та методи, а також моральні засади виховання молоді в царській Росії, – і в сім'ї, і за допомогою домашніх учителів, і в державних навчальних закладах, і в приватних пансіонах тощо.

Як педагог, просвітитель та людина виключно гуманна, він вірив, що вихованням, освітою, які вважав великою рушійною силою, можна з часом удосконалити суспільство. Роботу педагога Є. Гребінка вважав не лише своїм святим обов'язком перед суспільством, але й взагалі обов'язком кожної культурної, чесною та освіченою людиною. Коли молодий герой його повісті «Записки студента» приїздить до Петербурга і підшукує собі службу, яка його

задовольняла б усебічно, він зупиняє свій вибір на педагогічній діяльності. Роздуми його оптимістично-піднесені: «...стану передавать свои знания молодым людям. Мне кажется, нет святее этой обязанности...» [1 (2, с. 155)]. Він висловлює власний погляд на науку, виступає проти загальнопоширеної тоді школи зубріння, мріє зігріти душі своїх вихованців гарячою любов'ю до високого, благородного і прекрасного в житті: «Я понимаю науку не как сухое собрание правил, которое должен задолбить себе в голову бедный ученик, нет, наука, по-моему, есть известная форма, посредством которой мы передаем молодым умам живую идею, обогащая ум знанием и вместе согревая душу любовью к прекрасному, высокому...» [1 (2, с. 155)].

Простежимо на прикладах з творів Є. Гребінки, як його педагогічні ідеї втілюються в художній творчості. Прикро, але доводиться констатувати, що багато цих, часом не дуже оптимістичних, ідей, поглядів, думок продовжують бути актуальними і нині.

Зважаючи на те, що вчитель є ключовою особою в процесі виховання, письменник велику увагу віддав проблемі вчителя. На сторінках його творів знайшли свою характеристику різні педагоги. У повісті «Приключения синей ассигнации» Є. Гребінка аналізує, чому з навчальних закладів країни виходять аморальні шахраюваті нероби, подібні до вигнаного з полку Подмьоткіна. Саме тут, як показує письменник, учні з наказу батьків привчаються давати хабарі власникові навчального закладу [1 (5, с. 101)]. Виховання школярів довірене чужоземцеві, який майже не знає рідної мови дітей, не має елементарного уявлення про методіку викладання свого предмета, не любить своїх вихованців і не хоче помічати, що на його уроках вони куняють або завзято грають в карти на гроші. Побачивши в руках своїх учнів асигнацію, вчитель швидко її схоплює, «как ястреб хватает в поле слабого, беззащитного жаворонка», і ховає у кишеню. Нещасна асигнація, наділена автором здатністю критично оцінювати все бачене, скаржиться: «Бывала я в сундуке скупца, в ящике целовальника, в разных бумажниках и карманах, но нигде мне не случалось испытывать такой страшной, безотрадной, отчаянной темноты, как в кармане просветителя

юношества. Не знаю, из чего сшит был этот карман, но он не пропускал ни малейшего луча света; мало этого, даже сторонние речи почти в нём не были слышны... Я думала, что умру с тоски, лежа в этом тёмном кармане» [1 (5, с. 103)].

До якого морального падіння дійдуть школярі під проводом подібних учителів? Мало того, що уроки цього педагога закінчуються «шिकаньем, свистом и разными возгласами» вихованців, але й ревізованим грошам вчитель одразу ж знаходить застосування, віддавши їх шевцеві за дві пари підметок. Причина такої заборгованості вчителя полягає в тому, що бідолашний «спрягатель глагола» «одних сапогов износил на все жалованье». Щоправда, письменник довів, що вчитель нікчемний, але й бути вчителем у царській Росії, як показано в творі, це значить приректи себе на жебрацьке існування. Недарма письменник у цій повісті неодноразово до слова вчитель додає епітет «нищий».

Учитель, показує Є. Гребінка, не може нормально працювати, він позбавлений необхідних засобів до життя та умов для своєї роботи. Обурюючись системою нагляду за діяльністю навчальних закладів миколаївської епохи, коли в них постійно збільшувалися штати чиновників, які наглядали за поведінкою учнів та вчителів, Є. Гребінка намагається виступити й проти цього ганебного прояву сваволі в країні і на сторінках підцензурних творів, користуючись своїм постійним прийомом езопівської мови з метою обминути цензуру, протестує проти того, що «всякая сволочь», буквально з вулиці, лізе в справи виховання та втручається в роботу педагога.

Тема виховання, обрана Є. Гребінкою, була в Росії надзвичайно актуальною вже в 30-і роки, а в 40-і роки ХІХ століття стає в центрі уваги демократичного суспільства. Тому невипадково педагог Є. Гребінка в своїй творчості так гостро поставив проблему виховання в сучасному суспільстві й особливо велику увагу приділив майбутнім громадянам – дітям. Крізь низку його творів проходить багато талановито відтворених образів дітей.

Письменник майстерно привертає увагу читача до становища дітей бідняцьких верств населення розкішної царської столиці, підкреслюючи її

соціальні контрасти. В повісті «Верное лекарство» подається такий епізод. Після описів бобрових комірів на шинелях блискучих офіцерів, розкішно вбраних жінок, старого в теплому сюртуку та хлопчика в хутряній шапці, зустрінutih героєм повісті на Невському проспекті холодного осіннього дня, письменник зі співчуттям змальовує образ бідного хлопчика. Біля крамничної вітрини, де виставлені художні вироби, збирається різна публіка. Не може відвернути очей від малюнків і босий хлопчик, який мерзне на холоді в легенькому пістрьовому халаті, але не відходить від вітрини: «...мальчик беспрестанно переменял ноги: подгибая одну, стоял, как журавль, потом становился на отогретую, а другую отогревал под халатом» [1 (2, с. 13)]. Дитина нічого навкруги не бачить, хоч поруч на Невському «...щегольские мундиры, удивительные бекешы», цілий натовп багатих людей, яким немає справи до роздягненої дитини. Так, у художніх образах письменник зумів підкреслити естетичні поривання бідняцької дитини, яка тягнеться до прекрасного, бо звичайний малюнок на тлі злиденного життя хлопця справді здається чудовим.

Педагогічна цінність творів письменника-педагога безсумнівна: художніми засобами він намагається формувати позитивні моральні якості читача.

Як справжній досвідчений педагог, Є. Гребінка постійно піклувався про майбутнє своєї сестри Людмили та молодших братів – Аполлона, Костянтина, Миколи і Михайла. Завдяки Євгену всі вони здобули освіту в Петербурзі. Так, Микола Гребінка (1819-1880), закінчивши Академію художеств, став художником-архітектором, академіком, міським архітектором Петербурга. Ставши фундатором масового будівництва, він багато зробив у цій новій галузі містобудування: побудував і перебудував понад сто будинків, храмів, які зводились у період будівельного буму другої половини XIX ст. До нашого часу в Санкт-Петербурзі збереглося близько вісімдесяти споруд М. Гребінки [4].

В останні роки життя Є. Гребінка наполегливо працює на літературній ниві. Обсяг його літературної спадщини (понад 40 романів, повістей, оповідань, поезій, які стали народними, зокрема, «Ні, мамо, не можна нелюба любити»),

«Очи Черные», «Помню я ещё молодухой была») промовисто свідчить про подвижництво й самовідданість письменника на терені літературної праці. Зважмо, що в ці роки Є. Гребінці дедалі більше зусиль доводиться докладати, змагаючись із сухотами – недугою, що звела його зі світу.

Немало енергії витрачає в цей час Є. Гребінка і на викладацьку працю. Добре усвідомлюючи роль і значення цієї грані життя суспільства, письменник з думкою про освіту для українського народу 17 травня 1847 р. відкриває в с. Рудки Лубенського повіту Полтавської губернії – тут був маєток штабс-капітана у відставці В. Ростенберга, батька дружини, Марії Василівни – парафіяльну школу: винаймає для школи будинок та забезпечує оплату праці двох учителів: «Євгена Сиротенка й священника Василя Базилевського; у школі навчається 15 учнів» [10, с. 9]. Як бачимо, одна з останніх справ його життя безпосередньо стосується освіти.

Отже, підґрунтям педагогічного таланту Є. Гребінки було родинне виховання, навчання у Ніжинській гімназії вищих наук, найближче петербурзьке оточення, де знаходимо велику групу професійних викладачів різних навчальних закладів. Педагогічні здібності письменника яскраво виявилися не лише у процесі його вчителювання в навчальних закладах Петербурга, але й у художній творчості. Примітно, що початком творчого шляху Є. Гребінки стало звернення саме до жанру байки: в цьому відображується думка письменника про літературу як інститут виховання. Він був глибоко переконаний, що література здатна перетворювати людину, змінювати її на краще, апелюючи до її кращих якостей, її душі. У своїх байках, пройнятих просвітницьким духом, Є. Гребінка, визначаючи мораль, звертав увагу на суспільні пороки. Діючи у вигаданому, художньому просторі, він прагнув впливати і на простір соціальний, виправити таким чином наявні у ньому вади, втілити в життя мрії про суспільну гармонію. Цьому ж була підпорядкована і його викладацька діяльність.

Анотація. В статті определены предпосылки формирования педагогического таланта Евгения Гребёнки, а также освещены

преподавательская деятельность писателя в Петербурге и воплощение его педагогических взглядов в художественных произведениях.

Ключевые слова: Евгений Гребёнка, педагогические взгляды, преподавательская деятельность, литературное творчество.

Annotation: The article defines the main conditions of formation Evgene Grebinka's teaching talent, highlights writer's teaching activities in Petersburg and embodiment his pedagogical views in works of art.

Key words: Eugene Grebinka, teaching attitudes, teaching activities, literary creativity.

Література:

1. *Гребінка, Є. П.* Твори : В 5 т. / Упорядкування, підготовка текстів, вступна стаття та примітки С. Д. Зубкова. – К. : Держлітвидав України, 1957.
2. *Задорожна, Л. М.* Євген Гребінка : Літературна постать / Л. М. Задорожна. – К. : Твім інтер, 2000. – 160 с.
3. *Косицин, А. А.* Е. П. Гребёнка как литературный феномен : дис. ... канд. филолог. наук : 10.01.01 / Косицин Андрей Александрович. – Самара, 2010. – 242 с.
4. *Лебединська, Т.* Українська еліта Російської імперії / Т. Лебединська // Українознавство. - 2007. - №4. - С. 58-60
5. *Михайлов, М. Л.* Є. П. Гребінка / М. Л. Михайлов // Хрестоматія критичних матеріалів : посіб. для філолог. факультетів ун-тів та пед. ін-тів / Упоряд. С. М. Шаховський. – Видання друге. – Київ-Харків : Учбово-педагогічне вид-во «Радянська школа», 1947. – Т. I : Про нову українську літературу. – С. 83-90.
6. Педагогический словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enc-dic.com/pedagogics/Orlaj-Ivan-Semenovich-1223.html>
7. *Пчілка, О.* Євген Гребінка і його час / О. Пчілка // Рідний край. – 1912. – №5. – С. 15-23.
8. *Рудницька, Г. І.* Переклад Євгена Гребінки поеми О. Пушкіна «Полтава» / Г. І. Рудницька // Тези доповідей міжвузівської наукової конференції (До 150-річчя з дня народження Є. П. Гребінки). – Ніжин, 1962. – С. 23-25.
9. *Сурожевский, А. П.* Воспоминания об Е. П. Гребёнке / А. П. Сурожевский // Исторический вестник. – 1899. – № 9 (сент.). – С. 815–831.
10. *Шандра, В.* До біографії Є. П. Гребінки / В. Шандра // Рад. літературознавство. – 1987. – № 2. С. 68–69
11. *Ярославцов, А. К.* Петр Павлович Ершов, автор сказки «Конёк-Горбунок» / А. К. Ярославцов. – СПб. : Тип. В. Демакова, 1872. – 212 с.